

Синергетико-акмеологічна модель сучасного уроку в системі літературної освіти

У статті запропоновано теоретичну модель співпраці учня-читача й учителя літератури в просторі сучасного уроку на основі компетентнісно-діяльній технології навчання. Акцентовано увагу на понятійно-термінологічному інструментарії щодо означеної теми, саме він допоможе зліквідувати випадкові висновки й інтегрувати накопичений потенціал у побудові системи шкільної літературної освіти та методики викладання.

Доведено, що урок літератури має вибудовуватися так, щоб кожен міг системно тренувати й набувати досконалого володіння визначених ним самостійно способів діяльності, такого набору компетенцій, які засвідчать професійно-методичний та літературно-читацький рівень. Вибудована система діяльності вчителя літератури й учня-читача має відбуватися на нових стосунках, де посередником буде художній твір, літературно-мистецькі матеріали та засоби комунікації.

Розглянуто концепцію уроку літератури, в основі якої процес учіння буде здійснюватися на фасилітативному підході в контексті синергетико-акмеологічної площини.

Ключові слова: *модель синергетико-акмеологічного простору, логіко-семіотична модель, модель складових компетентнісно-діяльній уроку літератури, фасилітативні компетентності.*

Постановка проблеми у загальному вигляді... Реформування освіти в Україні потребує змін в конструюванні як змісту літературної освіти, так і форм організації навчального процесу. Цінність названих складників ставиться в залежність від того, наскільки вони забезпечать оптимальність і доцільність застосування методик і технологій, забезпечуватимуть досягнення гарантованого планованого результату та формування Я-особистості учня-читача як гуманної, креативної, компетентної, критично мислячої, здатної до сталого саморозвитку особистості.

Ті зміни, що відбуваються в суспільстві взагалі та освітянській галузі зокрема, для нас принципово важливі для розуміння, що функції навчально-пізнавального процесу загальноосвітніх навчальних закладів сьогодні дещо інші. Їх ми можемо означити так: транслятивно-перетворювальна; соціалізаційно-адаптивна; проєктувально-конструкторська; організаційно-консультативна; інформаційно-візуалізаційна; компетентнісно-оцінювальна; контролювально-коригувальна [1, с.172].

Реалізація названих функцій потребує розроблення такої концепції уроку та моделі стосунків «учень – автор, літературний персонаж (художній твір) – учитель», де б створювалися умови для самовизначення, самореалізації кожного суб'єкта навчального процесу, зберігши при цьому цілісність соціальної структури. Такою, на наш погляд, є запропонована нами Концепція компетентнісно-діяльній моделі уроку літератури, учня-читача й учителя-словесника, де кожен організує процес учіння на фасилітативній основі, розуміючи, що ми живемо в синергетико-акмеологічному просторі [3, с.94].

Аналіз досліджень і публікацій... Проблема сучасного уроку знайшла своє відображення в цілій низці досліджень, де науковці намагалися вибудувати типологічну класифікацію, структуру заняття та його змістове наповнення. У запропонованій роботі враховувалися дослідження дидактів (Ю.Зотов, С.Іванов, М.Махмутов, В.Онищук), класиків методики літератури (В.Голубков, М.Кудряшов, В.Неділько, Є.Пасічник, І.Соболев, Б.Степанишин), сучасних учених-методистів (Н.Волошина, О.Горб, О.Ісаєва, Л.Мірошніченко, Г.Токмань, Ф.Штейнбук), досвід учителів-практиків [2; 4; 6].

Сьогодні активно з'являються публікації й дослідження з цієї проблеми: сучасний урок літератури, інтерактивні технології навчання, аналіз уроку, концепції, методики, технології (сучасний урок зарубіжної літератури (О.Ніколенко, О.Куцевол); методика проведення відкритого уроку у сучасній технології (М.Поташнік, М.Левіт).

Формулювання цілей статті... Мета статті – вибудувати та проаналізувати синергетико-акмеологічну модель співпраці учня-читача й учителя літератури в просторі сучасного уроку на основі компетентнісно-діяльній технології навчання.

Виклад основного матеріалу... На сучасному етапі важливим є питання щодо вибудовання системи діяльності вчителя літератури й учня-читача на нових і оновлених стосунках, де посередником буде художній твір, літературно-мистецькі матеріали, засоби комунікації тощо.

Відомі два способи побудови системи: емпіричний і теоретичний. Перший передбачає емпіричне узагальнення досвіду літературної освіти, вивчених фактів реалізації змісту, форм і методів формування читацької діяльності школярів, які спираються на безпосереднє спостереження. Теоретичний спосіб уключає розроблення системи на основі вироблення понятійно-термінологічного інструментарію, який допоможе зліквідувати випадкові висновки й інтегрувати накопичений потенціал у побудові системи шкільної літературної освіти, методики викладання літератури взагалі та уроку зокрема.

Універсум компетентнісно-діяльнісного уроку складатимуть ті види діяльності й той набір здатностей учня-читача й вчителя літератури, які повинен опанувати кожен, щоб досягати запланованого результату. Урок літератури має вибудовуватися так, щоб кожен міг системно тренувати й набувати досконалого володіння визначених ним самостійно способів діяльності, такого набору компетенцій, які засвідчать професійно-методичний (для викладача), літературно-читацький рівень.

Перше, на наш погляд, що має відбутися з кожним суб'єктом освітньої галузі, – усвідомлення інноваційності ситуації, в якій перебуває, тих суспільних, соціальних, культурних змін тощо, очевидцем і учасником яких є він сам. Це необхідно для того, щоб вибудувати таку філософію стосунків, за якої кожен відчуватиме себе комфортно й здатний буде до сталого саморозвитку, до досягнення акме-вершини.

Пропонуємо модельні компоненти синергетико-аксіологіко-акмеологічного простору, в якому перебувають учень-читач і вчитель літератури [1].

1. Змістові лінії літературної освіти Державного стандарту базової і повної освіти (освітня галузь «Мови і літератури»).

2. Система компетенцій учня-читача й учителя літератури.

3. Художні твори, літературно-мистецькі та літературно-критичні матеріали.

4. Навчальні плани основної і старшої школи (безпрофільні і профільні середні навчальні заклади).

5. Навчальні державні (регіональні) програми з літератури (інваріантний та варіативний компонент).

6. Елективні курси в системі літературної освіти школярів.

7. Факультативні заняття з літератури.

8. Індивідуальні форми осягнення літературного матеріалу.

9. Підручники й посібники з літератури.

Кожен елемент, який представлений у моделі, перебуває в хаосі, їх рух непередбачуваний, але кожен в собі несе важливу домінуючу роль у досягненні планованого кінцевого результату.

Професіоналізм і компетентність кожного суб'єкта виявляється саме в тому, щоб оптимально й доцільно відібрати саме ті елементи, з'ясувати для себе «що, коли, скільки, як» це здійснювати, щоб вибудувати самоорганізувальну систему, яка в кінцевому варіанті забезпечить сталий розвиток кожного в досягненні своєї акме-вершини.

Синергетико-акмеологічна парадигма в системі літературної освіти нами тлумачиться як можливість суб'єктів освітнього простору у формуванні здатності до самоорганізації, сталого самонавчання, саморозвитку й самовдосконалення, мислити нелінійно (синергетичні прояви), бути динамічним і діяти ціннісно-зорієнтовано із застосуванням знань і норм відповідно до конкретної професійної чи життєвої ситуації (аксіологічні основи), бути конкурентоспроможним на ринку праці, щоб кожен міг досягти найвищої точки розквіту, свого акме-розвитку, акмевершини (акмеологічні засади) [3, с.95].

Реалізація означеної парадигми суб'єкт-суб'єктних стосунків відбувається в просторі різних дидактико-методичних засобів навчального процесу [6, с.113]:

– способи організації літературної освіти учня-читача;

– методи навчання;

– режими інформаційних літературно-мистецьких, літературно-критичних потоків для навчання;

– етапи організації навчання школярів у системі літературної освіти.

Відповідно навчальний процес у системі літературної освіти учнів-читачів і в професійно-фаховій діяльності словесника відбувається з урахуванням таких складників:

1. Багатовекторні способи організації літературно-мистецької діяльності:

а) індивідуальний (одна дитина: репетиторство, навчання з дитиною з особливими потребами, здібною та ін.);

б) парний (двоє осіб: навчання в статичних, динамічних парах і в парах змінного складу);

в) груповий (від трьох до семи чоловік: екіпажна робота в умовах сконцентрованого навчання);

г) академічний (навчальна група, клас: колективний спосіб навчання);

д) потоковий (декілька навчальних/академічних груп, класів: потік, одно чи різновікові школярі в системі профільності або малокомплектності);

е) масовий (значна кількість людей: курс, курси; паралель, паралелі – за умов профільної диференціації в сільських місцевостях базового навчального закладу).

2. Методи навчання:

а) пояснювально-ілюстративний (рецептивно-репродуктивний); б) метод читання, переказування, оповіді художнього твору; в) евристичний, дослідно-пошуковий, проблемний; г) творчо-синтетичний; д) програмно-проектувальний; е) моделінгово-аудіовізуальний.

3. Режим інформативних потоків у системі літературно-мистецької освіти:

а) пасивний – екстрадія (організація навчання ззовні); б) активний – інтродія (процес самонавчання, саморозвитку, самовиховання); в) інтраактивний (процес навчання-учіння у зовнішньому форматі); г) інтерактивний (чергування навчання з зовнішнього у внутрішнє).

4. Етапи організації навчання школярів у системі літературної освіти:

а) організація компетентісно-духовного простору читача; б) вивчення нового інформативного літературно-мистецького матеріалу; в) закріплення і формування навиків і читацьких компетенцій; г) повторення, узагальнення й систематизація літературно-мистецьких знань та досвіду; д) рефлексивний контроль.

Тепер можемо говорити про урок як найменшу одиницю навчального процесу. Для нашого розуміння філософії сучасного уроку літератури принципово важливим є відмовитися або погодитися з твердженням, що це умовна назва в нових реаліях, коли є різні форми і способи організації навчання/учіння. А також витримувати вимоги і складові нормативних документів, які побудовані на компетентісній основі: Державні стандарти освітньої галузі «Мови і літератури», Концепція літературної освіти школярів, державні програми з літератур, оцінювання навчальних досягнень школярів [1].

Якщо приймаємо, що урок найменша одиниця навчального процесу, то потрібно виділити складові компетентісно-діяльнісного уроку літератури.

Представимо їх, урахувавши попередні дидактико-методичні засоби організації навчального процесу, а також розпочати від найменшої складової [4, с.59]:

1) компетентісно-діялісна навчальна ситуація, яка наперед спланована чи спонтанно виникла в процесі підготовки та реалізації змісту літературної освіти на конкретному занятті;

2) компетентісно-діялісні прийоми, які забезпечать виконання названих вище функцій;

3) компетентісно-діялісні методи літературної освіти: пояснювально-ілюстративний; метод читання, переказування, оповіді художнього твору; евристичний, дослідницько-пошуковий, проблемний; творчо-синтетичний; програмно-проектувальний; моделінгово-аудіовізуальний.

4) компетентісно-діялісні засоби навчання в статичних і динамічних умовах, які розробляються в різний спосіб із метою підсилення сприйняття змісту літературно-мистецького матеріалу;

5) компетентісно-діялісні способи організації особистісно зорієнтованих навчальних ситуацій під час читацької діяльності школярів;

6) компетентісно-діялісні режими здобуття літературно-мистецької інформації та здатність її адаптувати, використати в різних професійних і життєвих ситуаціях;

7) компетентісно-діялісні змістові лінії літературної освіти, які визначено як Державними стандартами, так і практикою: літературознавча, аксіологічна, культурологічна, комунікативно-мовленнева (розвиток зв'язного мовлення, виразне читання, риторична культура), організаційно-діялісна, остання передбачає формування, розвиток системи компетенцій, загальних умінь і навичок, норм читацької діяльності школяра.

8) набір компетенцій, якими зможуть опанувати суб'єкти навчального процесу:

– учень-читач: читацька, літературознавча, металінгвістична, комунікативно-мовленнева, когнітивна, аксіологічна, прогностична, соціальна, технологічна, інформаційна, візуалізаційна, фасилітативна, креативна, рефлексивна, валеологічна, організаційна тощо;

– для вчителя літератури вони можуть бути такими: прогностична, проектувальна, конструкторська, інформативна, організаторська, комунікативна, аналітична, рефлексивна, акмеологічна, аксіологічна, культуровідповідна, візуалізаційна, здоров'язберігаюча, діялісна тощо.

Їх кількість і набір залежить від фактичного літературно-мистецького матеріалу, рівня читацького розвитку школярів, професіоналізму вчителя літератури та типу навчального закладу [5, с.11].

Зважаючи на вище викладене, можемо запропонувати тлумачення поняття компетентісно-діялісного уроку літератури. Це – гнучка цілісна динамічна система взаємопов'язаних компонентів, змістових ліній, компетенцій і навчальних ситуацій, яка процесуально й змістовно

забезпечує літературний та духовний розвиток учня-читача, неперервність інтенсивної розвивальної взаємодії вчителя й колективу в умовах класу та інших форм організації навчально-виховної діяльності школи. Такий урок зорієнтований на досягнення планованого кінцевого результату всіма суб'єктами навчального процесу.

Урок забезпечує особистісно-зорієнтований простір для повної реалізації резервів власного Я (школяра) через досягнення тканини художніх творів, літературно-мистецьких текстів тощо та сприяє вияву компетентності вчителя-словесника й учня-читача як фасилітаторів на основі довершено-послідовної діяльнісної, психо-драматичної технології підготовки і проведення навчального заняття [2, с.7].

Висновки... Отже, подана модель ще раз засвідчує багатоваріантність організації простору літературної освіти навіть на конкретному уроці. Важливо в цьому «методичному хаосі», «літературно-мистецьких матеріалах», у співпраці з кожним суб'єктом навчального процесу відібрати ті, які забезпечать успіх. Це буде можливим, якщо ми враховуватимемо синергетико-акмеологічну парадигму, а стосунки вибудовуватимемо на фасилітативній основі, де кожен буде в ролі організатора здобуття й адаптування інформації та процесу учіння, консультанта у вирішенні поставлених проблем чи подоланні труднощів, а також партнера, який забезпечить комфортні умови для діяльності.

Список використаних джерел і літератури:

1. Виклик для України: розробка рамкових основ змісту (національного курикулуму) загальної середньої освіти для 21-го століття : матеріали всеукр. наук.-практ. конф. (26–27 черв. 2007 р., м.Київ). – Україна – Проект «Рівний доступ до якісної освіти», Академія педагогічних наук України, Державна установа «Директорат програм розвитку освіти» Міністерства освіти і науки України. – К. : ТОВ УВПК «Ексоб». – 428 с.
2. Ситченко А. Методика викладання літератури: Термінологічний словник / А. Ситченко, В. Шуляр, В. Гладисhev. – К. : Видавничий дім «Ін Юре», 2008. – 132 с.
3. Шуляр В. Синергетика в системі професійно-методичної підготовки майбутнього вчителя літератури: концептуальні підходи / В. Шуляр // Філософські науки : зб. наук. праць. – Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2006. – С. 93–98.
4. Шуляр В. Учень-читач і вчитель-фасилітатор в умовах школи: Науково-методичний посібник / В. Шуляр, Н. Огренич. – Миколаїв : Видавець Ганна Гінкул, 2006. – 208 с.
5. Шуляр В. Компетентнісний підхід у діяльності вчителя літератури та учня-читача / В. Шуляр // Українська література в загальноосвітній школі. – 2006. – № 12. – С. 10–13.
6. Шуляр В. І. Урок літератури : метод. посіб. / В.І. Шуляр. – Миколаїв : Вид-во «Іліон», 2008. – 284 с.

Spysook vykorystanykh dzherel i literatury:

1. *Vyklyk dlia Ukrainy: rozrobka ramkovykh osnov zmistu (natsionalnoho kurykulumu) zahalnoi serednoi osvity dlia 21-ho stolittia: Materialy Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii 26-27 chervnia 2007 r. m.Kyiv, Ukraina, Proekt «Rivnyi dostup do yakisnoi osvity», Akademiia pedahohichnykh nauk Ukrainy, Derzhavna ustanova «Dyректорат програм розвитку освіти» Ministerstva osvity i nauky Ukrainy.* Kyiv, TOV UVPK «Eksob», 428 p.
2. Sytchenko A., Shuliar V., Hladyshch V. *Metodyka vykladannia literatury: Terminolohichni slovnky.* Kyiv, Vydavnychi dim «In Yure», 2008, 132 p.
3. Shuliar V. *Synerhetyka v systemi profesiino-metodychnoi pidhotovky maibutnoho vchytelia literatury: kontseptualni pidkhody, Filosofski nauky: zbirnyk naukovykh prats,* 2006, pp. 93–98.
4. Shuliar V., Ohrenych N. *Uchen-chytach i vchitel-fasylytator v umovakh shkoly: naukovo-metodychnyi posibnyk.* Mykolaiv, Vydavets Hanna Hinkul, 2006, 208 p.
5. Shuliar V. *Kompetentnisnyi pidkhid u diialnosti vchytelia literatury ta uchnia-chytacha, Ukrainaska literatura v zahalnoosvitnii shkol,* 2006, № 12, pp. 10–13.
6. Shuliar V.I. *Urok literatury: metodychnyi posibnyk.* Mykolaiv, vyd-vo «Ilion», 2008, 284 p.

Аннотация

Светлана Пирошенко

Синергетико-акмеологическая модель современного урока в системе литературного образования

В статье предложено теоретическую модель сотрудничества ученика читателя и учителя литературы в пространстве современного урока на основе компетентностно-деятельностной технологии обучения. Акцентировано внимание на понятийно-терминологическом инструментарии по обозначенной теме, именно она поможет ликвидировать случайные выводы и интегрировать накопленный потенциал в построении системы школьного литературного образования и методики преподавания.

Доказано, что урок литературы должен выстраиваться так, чтобы каждый мог системно тренировать и приобретать владения в определенных им самостоятельных способов деятельности, такого набора компетенций, которые засвидетельствуют профессионально-методический и литературно-читательский уровень учителя. Выстроена система деятельности учителя литературы и ученика-читателя должна происходить на новых отношениях, где посредником будет художественное произведение, литературно-художественные материалы и средства коммуникации.

Рассмотрена концепция урока литературы, в основе которой процесс учения будет осуществляться на фасилитативном подходе в контексте синергетико-акмеологической плоскости.

Ключевые слова: модель синергетико-акмеологического пространства, логико-семиотическая модель, модель составляющих компетентностно-деятельного урока литературы, фасилитативные компетентности.

Summary

Svitlana Piroshenko

Synergy-Acmeological Model Modern Lesson in the System of Literary Education

This article presents a theoretical model of student co-reader, and a teacher of literature in the area of modern class-based competency-activity technology education. Attention is focused on the conceptual and terminological toolkit on the designated topic, it will liquidate most cases, the conclusions and integrate potential accumulated in the construction of the school literary education and teaching methods.

According to the author, literature lesson should be built so that everyone can systematically train and gain fluency in defined ways of his own, a set of competencies that demonstrate professional and methodical and literary reader's level teacher. Built system of the teacher and student of literature, the reader should be on a new relationship, which appear to be a work of art, literary and artistic materials and communications.

Researcher reviewed literature class concept, based on the process of learning to be done on the basis fasylytatyniy in the context of synergy-aksiolohiko-acmeological plane.

Key words: *model of synergic-axiological-acmeological space, logical-semiotic model, model of components of competence-active lesson, facilitating competences.*

Дата надходження статті: «29» січня 2014 р.

УДК 373.2.014.54:005.3(045)

ЛЕОНІДА ПІСОЦЬКА,

кандидат педагогічних наук, доцент

(м.Хмельницький)

Маркетинг як напрям управлінської діяльності в дошкільній освіті

У змісті статті акцентовано увагу на значенні маркетингу в управлінській діяльності дошкільної освіти, доведено необхідність використання маркетингу для функціонування і розвитку дошкільного навчального закладу. На основі аналізу і узагальнення результатів наукових доробок розкрито зміст, суть основних понять дослідження, введено в науковий обіг поняття «управління дошкільною освітою», з'ясовано від чого залежить розвиток і удосконалення дошкільної освіти. Рекомендовано до уваги розроблену концепцію маркетингової системи дошкільної освіти, яка включає у себе 9 основних структурних компонентів. На тлі концептуальних засад визначено принципи, на яких базується сучасна маркетингова діяльність у дошкільній освіті, та представлено основні завдання функціонального напрямку «Організація системи маркетингу в дошкільній освіті та управління нею». Запропоновано основні етапи надання додаткових освітніх послуг в умовах дошкільного навчального закладу. На підставі емпіричного дослідження і порівняльних даних констатувального і контрольного експериментів зроблено висновки про доцільність використання запропонованої концепції маркетингової системи дошкільної освіти і намічено перспективу наукових розвідок з означеної проблеми.

Ключові слова: дошкільна освіта, управлінська діяльність, управління дошкільною освітою, маркетинг, маркетинг у дошкільній освіті, маркетингові дослідження, маркетингові комунікації, концепція маркетингу.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Стратегічні напрями перспективного розвитку дошкільної освіти визначаються нині суспільною спрямованістю і вмінням управляти нею на всіх ієрархічних рівнях. Як доводить досвід, успішний розвиток системи дошкільної освіти можливий лише за умови грамотного і науково обґрунтованого управління нею, відпрацювання інноваційних моделей управління на всіх рівнях, які можна створити на основі вивчення її оточення, визначення ринкових можливостей шляхом проведення маркетингових досліджень, створення комплексів маркетингу (створення послуг, визначення їх характеристик, здійснення ціноутворення і організація їх втілення у діяльність кожної організації, яка надає послуги у дошкільній освіті).

Аналіз досліджень і публікацій... Проблема і специфіка маркетингу в дошкільній освіті, доцільність його використання у сфері надання дошкільних освітніх послуг на сьогоднішній день знаходиться у пошуках науковців і практиків, проводяться узагальнення і систематизація отриманих результатів досліджень. Використання маркетингу в освіті знаходить відображення у роботах В.Береки, Л.Даниленко, М.Дарманського, Г.Єльнікової, О.Зайченко, В.Олійника, Н.Остоверхової, І.Шоробури, які досліджували проблему менеджменту і управління освітою на різних рівнях. Маркетинг у дошкільній освіті дотично до проблеми управління дошкільною освітою